

'RUSYA VE İRAN GÖZ ARDI EDİLMEYELİ'

Zaman, 8 Kasım 1998, Pazar

ZAMAN'a konuşan Başbakan Müşaviri **Yasin Aslan**, Bakü-Ceyhan petrol boru hattı için Rusya ve İran'ın ihmal edilmemesi gerektiğini söyledi. Aslan, boru hattının yapımına Rusya'nın mutlaka dahil edilmesi, Hazar bölgesindeki enerji projeleri için de İran'la işbirliğine gitmenin zorunlu olduğunu vurguladı. Hazar petrolünün Bakü-Ceyhan boru hattı ve Türkmen doğalgazının İran ve Hazar geçişli hatlarla dünya piyasalarına ulaştırılması konusunda ABD ile İngiltere arasında büyük bir rekabet yaşanıyor. Bakü-Tiflis-Ceyhan için 5 devlet başkanının Ankara deklarasyonunu parafe etmesi ve Türkmen gazı için Hazar geçişli projeye imza atılması siyasi irade açısından Türkiye ve ABD'nin başarısı olarak görülse de, aslında mücadele yeni başlıyor. Aralık ayı başında ana boru hattı ile ilgili nihai kararı verecek Uluslararası Konsorsiyum'u, (AIOC) ekonomik gördüğü Bakü-Supsa hattından vazgeçmesine yönelik ikna çabaları, İngiliz şirketi BP'nin engeline takılıyor. Kafkasya ve Orta Asya uzmanı olarak hükümete boru hatları konusunda pek çok rapor sunan Başbakan Müşaviri Yasin Aslan, boru hatları konusundaki mücadeleleri ve Türkiye'den istenen tavizleri ZAMAN'a anlattı.

Hattın güvenliğine sabote

Bakü-Tiflis-Ceyhan hattını ne gibi tehlikeler bekliyor?

Bu proje için mücadele edilirken hâlâ Rusya'nın göz ardı edilmesi büyük bir handikap. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel Rusya'ya 'gel, katıl' diye çağrı yaptı, ama henüz net biçimde ses çıkmadı. Türk Silahlı Kuvvetleri, Türkiye'de hattın geçeceği arazilerde güvenliği sağladı. Azerilere ve Gürcülere de askeri eğitim ve teknik açıdan yardım ediyor. Ancak karanlık güçler hâlâ Azerbaycan ve Gürcistan'da iç karışıklıklar tezgâhlıyor.

Önümüzdeki 6 ay içinde de bunlar sahneye konabilir. Gürcistan'da Ermenilerin yaşadığı Ahalkalaki bölgesinde Ermeniler özerklik istiyor. Gürcistan'da ve Ermenistan'da bulunan Rus askeri güçleri Ermeni kökenli Rus vatandaşlarına çevrildi; sadece Gürcistan'da Rus gücü sanılan 1.200 Ermeni kökenli asker hazır vaziyette emir bekliyor.

Bu bölgeye Gürcistan'da yaşayan 500 bin Azeri'den bir bölümü veya eski Sovyet mekânında dağınık yaşayan ve bu toprakların asıl sahibi olan Ahıskalılardan 100 bini yerleştirilirse nüfus dengesi sağlanmış olur. Haydar Aliyev, SOCAR aracılığıyla Rusya ile yakın günlerde basında fazla yer almayan bir anlaşma imzaladı. Bu anlaşma Bakü-Novorossisk'ten 2000 yılında 10 milyon ton petrol nakledilmesini öngörüyor. Zaten Azeri petrolü bu tarihe kadar daha fazla çıkartılmayacak. Demek ki Bakü-Ceyhan hattı 2003, belki de daha sonraya kalmış oluyor. Çünkü Bakü-Supsa hattı da 1999 ortalarında işlerlik kazanırsa, uzun süre Bakü-Ceyhan'ın devreye sokulmasına ihtiyaç duyulmayacaktır.

İran'la işbirliği şart

ABD muhalefet etmesine rağmen, İran'la doğalgaz hattı gerçekleştiriliyor. İran petrole de alternatif ekonomik yollar teklif ediyor. İran'ın seçeneklerinin geleceği var mı?

İran, enerjide ciddi rakip. Türkiye ve Azerbaycan İran'la işbirliği yaparak bu engeli aşabilir. İngiliz şirketleri İran'da harıl harıl çalışıyor. Türkmen gazının İran hattıyla Türkiye'ye getirilmesine ilişkin fizibiliteyi Shell şirketi tamamladı. İran, Hazar petrolünün tankerlerle Basra Körfezi'ne ileride taşınabilmesi için Hazar'la Basra arasında bir kanal inşa ediyor.

Bir yandan da Hazar'daki limanı Neka ile Tahran arasında bir boru hattı yapılmasına başlamak üzere. Böylece Hazar petrolü swap-barter yöntemiyle Tahran'a, oradan da mevcut boru hattıyla Basra'ya akıtılacak.

Bu petrol için en ekonomik yol. Hazar petrolüne yatırım yapan Amerikan şirketleri Mobil, hatta Chevron bile bu projeye ilgi gösteriyor. ABD-İran arasındaki şeklen mevcut olduğu sanılan soğukluk bitmek üzere. Bu yakınlaşma Bakü-Ceyhan hattının yapımını tehlikeye sokabilir.

Buna karşı Türkiye, şimdiye kadar sıcak bakılmayan Bakü-Tebriz-Ceyhan hattını gündeme getirerek

İran'ın oyunlarını bertaraf edebilir. Bakü-Tebriz boru hattı olmamasına karşın, bu projenin gerçekleştirilmesi Bakü-Bender Abbas projesinin şartlarına bağlıdır. İran'ın güney sahilleri ve Körfez'deki boru hatları petrol taşımaya hazırdır. İran yıllardan beri petrolünü bu yolla naklediyor, herhangi bir etnik çatışma ve güvenlik sorunu yoktur.

Tebriz'den geçen hat bu ülkede yaşayan 20 milyon Azeri Türkü'ne ulaşmamız açısından da faydalı olabilirdi. Hattın güvenliği de güvence altına alınmış olurdu. Çünkü Gürcistan hattında Rus tehlikesi ve etnik çatışma oyunu hiç bitmeyecek gözüküyor.

İran'ın, Azerbaycan'da yapılan son cumhurbaşkanlığı seçiminde muhalefete 14 milyon dolar yardım yaptığı iddia ediliyor. İran, oyun dışında kalmayacağını gösterdi. İran ve Türkmenistan'ı birbirine bağlayan Yeni Tajen-Serah-Meşhed projesi ile büyük ipek yolu projesinin demiryolu varyantını hayata geçiren İran, Orta Asya'yı Basra Körfezi ve Hint Okyanusu ile birleştirdi. Bu arada İran- Ermenistan arasında otoban yolu inşa edilmesine finans ayıran Ermeni zenginleri, Karadeniz'den geçen İpek Yolu Projesi'nin Ermenistan ve İran lehine dönmesine yol açabilir.

Alternatif enerji merkezi planı

İran, Arap Yarımadası, Hazar Havzası, Orta Asya, Pakistan ve Türkiye'yi İran vasıtasıyla birleştiren büyük bir " Enerji Dağıtım Sistemi Projesi "hazırladı. Yeni sistem, İran'ın mevcut boru hatlarının kullanımını iyileştirilmesini ve Rusya'nın Kuzey Hazar sistemiyle rekabet edilmesini öngörüyor. Eğer, proje planlandığı gibi gerçekleştirilirse, İran'ın Körfez'de yer alan Bender Abbas ve Kangan limanları, önümüzdeki 20 yılda Hazar petroleri için önemli bir kapiya dönüşebilir.

Batılı şirketler Hazar petrolünün hepsinin Rus hatlarıyla taşınmasını istemiyor. Uzakdoğu ülkeleri için öngörülen petrolün İran üzerinden Körfez limanlarına gönderilmesi mümkündür. Ancak Avrupa ülkeleri için öngörülen petrolün bir kısmının stratejik açıdan Gürcistan ve Türkiye üzerinden taşınması destekleniyor.

ABD, İran'a uyguladığı tecrit politikası etkisiz kaldığı için yeni arayışlara girdi. Son zamanlarda gizli İran-İngiltere, İran-ABD ve İran-İsrail arasındaki yakınlaşma girişimleri dikkat çekiyor. Yine de İran güzergâhıyla projelerin gerçekleştirilmesi ABD- İran yakınlaşmasına bağlıdır.

Türkiye'den taviz isteniyor

Bakü-Ceyhan ve Türkmen doğalgaz projelerinin gerçekleştirilmesine karşılık yabancı petrol şirketlerinin yanı sıra ABD ve İngiltere Türkiye'den hangi tavizleri istiyor?

Yabancı petrol şirketleri, Bakü-Ceyhan ve Türkmen gazına Hazar geçişli boru hattına siyasi destek veren Washington yönetiminden ucuz ve uzun vadeli kredi istiyor. Ayrıca şirketler, Türkiye'nin petrolün transfer ücreti ve vergi indirimi konusunda taviz vermesi için baskı yapıyor. Türkiye'nin bu boru hattından elde edeceği gelir yılda 300 milyon dolar. Bu konuda taviz verilebilir. Çünkü bu boru hattının siyasi, stratejik önemi daha büyük. Türkiye'nin Türk dünyası ile karasal bağlantısını sağlıyor. Rusya'nın ana politikasını yok ediyor.

Bu arada Amerikan şirketleri Washington'la birlikte Türkiye'de enerji ihalelerini almak için mücadele ediyor. Eskişehir ve Ereğli doğalgaz santral anlaşmaları bir başlangıç. TEDAŞ ve TEAŞ, doğalgaz dağıtım şebekeleri ve özellikle çok pahalıya mal olacak nükleer santral anlaşmaları sırada bekliyor. Türkiye önümüzdeki günlerde enerjiye on milyarlarca dolar yatırım yaparak enerjide cazibe merkezi haline gelebilir.

Türkiye, Bakü-Ceyhan hattının gerçekleşmesi için neler yapmalı?

Türkiye bu hattı gerçekten istiyorsa, iç tüketimi artırmak için petrol ve doğalgaz ile çalışan elektrik santralleri yapımı ve boru hattı maliyetini düşürme konusunda girişimde bulunmalı. Çokuluslu bir boru hattı konsorsiyumu için hazırlıklar yapılmalı. Hattın geçtiği transit ülkeler belirli miktarda taşımacılıktan gelir elde edecek. Türkiye hattın yapımına mutlaka Rusya'yı da katmalı.

Kazak petrolünün de Bakü-Ceyhan hattıyla Hazar geçişli hat sayesinde birleştirilmesi son derece önemli. Boru hattının Tiflis'ten geçmesi daha uzun süre Ermenistan'ın Rus etkisi altında kalmasına yol açacaktır.

<http://arsiv.zaman.com.tr/1998/11/08/dunya/1.html>